

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักประชาธิปไตยในกิจการตำรวจ

จัดทำโดย พลตำรวจเอก สุวัฒน์ แจ่มยอดสุข

รหัส ๖๔๐๙๔๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๙

วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักประชาธิปไตยในกิจการตำรวจ

พลตำรวจเอก สุวัฒน์ แจ้งยอดสุข^๑

บทนำ

เอกสารวิชาการส่วนบุคคลนี้ผู้เขียนมีความมุ่งหมายที่จะค้นหาหลักประชาธิปไตยที่มีอยู่จริงในกิจการตำรวจ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ มีรายละเอียดอย่างมาก เนื่องจากหลักประชาธิปไตยกับกิจการตำรวจนั้น เสมือนจะเป็นคนละสัดส่วน หรืออยู่อย่างต่างมุมมองกัน อาจเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่คู่ขนานกันก็ว่าได้ เพราะตำรวจเป็นผู้รักษากฎหมายในฐานะผู้พิทักษ์สันติราษฎร์^๒ เพื่อไม่ให้เกิดการละเลย หรือไม่ปฏิบัติตามหลักการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้นตำรวจจึงมีสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน มีความเข้มงวดเช่นเดียวกับทหาร และถูกกำกับด้วยระเบียบวินัยที่สูงกว่าข้าราชการพลเรือน เมื่อกระทำผิดวินัยจะมีโทษทางวินัยมากกว่าข้าราชการพลเรือน โดยมีโทษถึง ๗ สถาน ได้แก่ ภาคทัณฑ์ ทณฑรกรรม กักยาม กักขัง ตัดเงินเดือน ปลดออก และไล่ออก ในขณะที่ข้าราชการพลเรือนมีโทษทางวินัยเพียง ๕ สถาน กล่าวคือ ภาคทัณฑ์ ตัดเงินเดือน ลดเงินเดือน ปลดออก และไล่ออก แม้กระทั่งบ้านเมืองใดที่ไม่เป็นประชาธิปไตยก็ถูกเรียกขานว่ารัฐตำรวจ^๓ ดังนั้นเมื่อมองในสายตาของบุคคลทั่วไป **หลักประชาธิปไตย** กับ **ตำรวจ** จึงมีความย้อนแย้งกัน และเป็นเรื่องยากที่จะค้นหาหลักประชาธิปไตยในกิจการตำรวจ อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความตั้งใจในการค้นหาข้อมูลและเรียบเรียงเพื่อการนำเสนอเป็นบทความเพราะเชื่อมั่นว่าหลักประชาธิปไตยนั้นมีอยู่กับทุกองค์กรของรัฐ ทั้งนี้องค์กรของรัฐถูกตั้งขึ้นและดำรงอยู่ได้ด้วยภาษีอากรของประชาชน การปฏิบัติงานต่าง ๆ ต้องสนองตอบต่อประชาชนโดยมุ่งให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะการบริหารงานของแต่ละองค์กร โดยจะเสนอตามลำดับ ดังนี้

๑. สาระสำคัญเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย
๒. หลักประชาธิปไตยที่อยู่ในกิจการตำรวจ
๓. สรุปหลักประชาธิปไตยในกิจการตำรวจ

คำจำกัดความในบทความนี้

กิจการตำรวจ หมายถึง การบริหารจัดการในองค์กรตำรวจ

^๑ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ ๒๐, โรงเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่นที่ ๓๖, ปริญญาโทวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๒ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒ ระบุไว้ว่า พิชัย คือดูแลคุ้มครอง, สันติ คือความสงบ, อยู่ร่วมกันโดยสันติ, ราษฎร์ มี ๒ ความหมาย คือพลเมืองของประเทศ, บ้านเมือง

^๓ รัฐตำรวจ (L'ETAT DE POLICE) เป็นรัฐที่มีการดำเนินการหรือปล่อยให้อำนาจฝ่ายปกครองสามารถใช้ กำลังและอำนาจบังคับต่อประชาชน โดยเลือกใช้มาตรการซึ่งฝ่ายปกครองจะทำการตัดสินใจโดยยึดตัวเองหรือคำบัญชา จากผู้ปกครองเป็นหลัก มุ่งใช้อำนาจตัดสินใจด้วยตนเอง (LA DISCRETION) บังคับต่อประชาชน โดยการเลือกใช้อิสระแห่งการตัดสินใจตามอำเภอใจ เลือกดำเนินการปฏิบัติมากหรือน้อยได้ แล้วแต่สถานการณ์ ตามความคิดเห็นที่เป็นใหญ่ของฝ่ายปกครองเองหรือตามคำสั่งการของผู้ปกครอง โดยไม่พิจารณาและปฏิบัติตามหลักกฎหมายที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนเลือกที่จะยุติการใช้อำนาจลงในขณะที่ใดก็ได้ตามแต่ความพอใจของฝ่ายปกครอง หรือตามคำสั่งของผู้ปกครอง ไม่เคารพต่อบรรทัดฐานในทางกฎหมาย ละเลยหรือเพิกเฉยต่อสิทธิ เสรีภาพ หลักความชอบด้วยกฎหมาย และหลักความเสมอภาคในทางกฎหมาย

๑. สาระสำคัญเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตย

๑.๑ ประชาธิปไตย จากเว็บไซต์ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ^๔

คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์รัฐศาสตร์ได้บัญญัติคำว่า ประชาธิปไตย นี้ มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Democracy ว่าคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณ คือ คำว่า Demos หมายถึง ประชาชน และ Kratos หมายถึง อำนาจปกครอง ดังนั้น ประชาธิปไตยจึงหมายความถึง การปกครองที่ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจปกครอง หรือการปกครองด้วยตนเองโดยตรงได้และเพราะเหตุที่มีประชาชนจำนวนมาก จึงต้องใช้ระบบการเลือกตั้งผู้แทนเพื่อใช้อำนาจแทนประชาชน การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบ่งออกเป็นหลายระบบ ระบบที่สำคัญ ได้แก่ การปกครองระบบรัฐสภา (Parliamentary Government) เป็นการปกครองที่ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติแยกออกจากกัน แต่ก็ยังมีความเกี่ยวพันกัน และการปกครองระบบประธานาธิบดี (Presidential Government) เป็นการปกครองที่แยกฝ่ายบริหารออกเป็นอิสระจากฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายนิติบัญญัติไม่มีอำนาจควบคุมฝ่ายบริหาร

๑.๒ ประชาธิปไตย จาก สารานุกรมศัพท์ทางรัฐศาสตร์ ^๕

ประชาธิปไตย (ประชา + อธิปไตย) แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Democracy คำนี้มาจากคำว่า Demokration ซึ่งมาจากคำว่า Demos (ประชาชน) และ Cratos (การปกครอง) ในภาษากรีก แปลว่าการปกครองของประชาชน ดังที่อดีตประธานาธิบดี ลินคอล์นของสหรัฐอเมริกาเคยกล่าวไว้เป็นเสมือนคำคมว่า “รัฐบาลประชาธิปไตย คือ รัฐบาลของประชาชน เพื่อประชาชน และโดยประชาชน” ซึ่งหมายถึงระบบการปกครองตามอุดมคติ ระบบหนึ่งที่รัฐบาลในระบบประชาธิปไตยจะให้โอกาสอันเท่าเทียมกันในการดำรงชีวิต การแสวงหาความสุข เป็นต้น

แม้ในปัจจุบัน ประชาธิปไตยจะยังไม่มีนิยามที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วกันก็ตาม แต่มีการระบุถึงความเสมอภาคและอิสรภาพเป็นคุณลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยนับแต่โบราณกาล หลักการดังกล่าวสะท้อนออกมาผ่านความเสมอภาคทางกฎหมายของพลเมืองทุกคนและสิทธิเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมายโดยเท่าเทียม ตัวอย่างเช่น ในประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนทุกเสียงมีน้ำหนักเท่ากันทั้งสิ้น และไม่มีกีดกันอย่างไรเหตุผลใช้บังคับกับทุกคนที่ปรารถนาเป็นผู้แทน ส่วนอิสรภาพได้มาจากสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งโดยทั่วไปได้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ

๑.๓ ประชาธิปไตย จากเว็บไซต์ สถาบันพระปกเกล้า ^๖

ประชาธิปไตยมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อในความสำเร็จและศักดิ์ศรีของปัจเจกบุคคล ความเชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ และความเชื่อในความจำเป็นที่จะต้องมีความเป็นอิสระเสรีประชาธิปไตย จึงประกอบด้วยหลักการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

^๔ <http://www.royin.go.th>

^๕ อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมศัพท์ทางรัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๒ - ๓.

^๖ <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ประชาธิปไตย> ผู้เรียบเรียง : รณชัย ไตสมภาค ผู้ทรงคุณวุฒิประจำบทความ : นายจรุญ พันธุ์เปื้อง

๑.๓.๑ เสรีภาพ (Liberty) คือ อิสรภาพของบุคคลที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตนโดยไม่อยู่ภายใต้การกดขี่ของรัฐ เว้นแต่อยู่ภายใต้กรอบกติกาที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อป้องกันการล่วงละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ในหลักประชาธิปไตย เสรีภาพคือกฎเกณฑ์สำคัญที่จะนำไปสู่ความก้าวหน้าของสังคม

๑.๓.๒ ความเสมอภาค (Equality) คือ ความเท่าเทียมกันของคนในสังคม เป็นความเท่าเทียมกัน ในความเป็นมนุษย์ และเท่าเทียมกันในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมเหมือนกัน มีศักดิ์ศรี เกียรติยศ และมีคุณค่า ในความเป็นคนอย่างเดียวกัน ความเสมอภาคประกอบไปด้วย

๑.๓.๒.๑ ความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์

๑.๓.๒.๒ ความเสมอภาคตามกฎหมาย

๑.๓.๒.๓ ความเสมอภาคในด้านโอกาส

๑.๓.๒.๔ ความเสมอภาคในทางการเมือง

๑.๓.๒.๕ ความเสมอภาคในการใช้สิทธิเลือกตั้ง

๑.๓.๒.๖ ความเสมอภาคในการสมัครรับเลือกตั้ง

๑.๓.๒.๗ ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ

๑.๓.๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty) คือ ปัจจัยที่เชื่อว่าสังคม ก่อตั้งขึ้นโดยความยินยอมของประชาชน ในการที่จะให้อำนาจอธิปไตยของสังคมส่วนรวมเข้ามาแทนที่เสรีภาพ ธรรมชาติ โดยทุกคนจะมีส่วนในอธิปไตยนั้น ๆ เท่าเทียมกัน ตามหลักการนี้ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นการปกครองที่ประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองในระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากผู้ปกครอง มาจากการเลือกตั้งโดยยึดหลักการเสียงข้างมาก จึงมีสิทธิอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองประเทศเพราะ ได้รับสิทธิจากผู้ถูกปกครองโดยตรง

๑.๓.๔ หลักการเสียงข้างมากที่คุ้มครองเสียงข้างน้อย (The Rule of Majority) เนื่องจาก ในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการตัดสินใจปัญหาบ้านเมืองไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่านผู้แทนราษฎร ซึ่งในความเป็นจริงประชาชนทุกคนย่อมมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการตัดสินใจปัญหาจึงต้องยึด เสียงข้างมากที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ

ถึงอย่างไรก็ตาม เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของเสียงข้างน้อย หลักประชาธิปไตยจึงต้องประกอบด้วยหลักการคุ้มครองเสียงข้างน้อย (Minority Right) ด้วย ทั้งนี้ การตัดสินใจ โดยล่วงละเมิดสิทธิพื้นฐานของเสียงข้างน้อย ถือว่าเป็นการปกครองโดยระบอบเผด็จการเสียงข้างมาก (Dictatorship of the Majority)

๑.๔ อำนาจอธิปไตยในระบอบประชาธิปไตย^๗

อำนาจอธิปไตย (Sovereignty) หมายถึง อำนาจที่แสดงความเป็นใหญ่ ความเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อใคร หรือต้องเชื่อฟังคำสั่งคำบัญชาของผู้ใดที่เหนือตนโดยปราศจากความยินยอมของตน

อำนาจอธิปไตย ย่อมมีความแตกต่างกันไปในแต่ละระบอบการปกครองของประเทศนั้น ๆ เช่น ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตยจะเป็นของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนคือผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยผ่านตัวแทนคือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนการปกครองในระบบคณาธิปไตย อำนาจจะเป็นของคณะบุคคลที่ปกครองในระบบคณาธิปไตย ขณะเดียวกันการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อำนาจอธิปไตยเป็นของพระมหากษัตริย์ กล่าวคือ กษัตริย์เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ และเป็นผู้เดียวที่ใช้อำนาจอ้างกล่าว

ดังนั้น อำนาจอธิปไตย จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของความเป็นรัฐเพราะการจะเป็นรัฐได้นั้น นอกจากประกอบด้วย อาณาเขตหรือดินแดน ประชากรที่อยู่รวมกันอย่างถาวร และรัฐบาลแล้ว ย่อมต้องมีอำนาจอธิปไตยด้วย ทั้งนี้ ประเทศนั้นต้องเป็นประเทศที่สามารถมีอำนาจสูงสุด (อำนาจอธิปไตย) ในการปกครองตนเอง จึงจะสามารถเรียกว่า “รัฐ” ได้

โดยหลักสากลแต่ละรัฐจะมีองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยอยู่ ๓ องค์กร ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ โดยเฉพาะรัฐในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย^๘

๑) **อำนาจนิติบัญญัติ** คือ อำนาจในการออกกฎหมาย รัฐสภา (ส.ส. และ ส.ว.) ทำหน้าที่แทนปวงชนในการออกกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบภายในและนำมาซึ่งความกินดีอยู่ดีและความมั่นคงของรัฐ

๒) **อำนาจบริหาร** คือ อำนาจซึ่งคณะรัฐมนตรี และข้าราชการทั้งหลายใช้ในการบริหารปกครองประเทศตามกฎหมายซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราออกมา

๓) **อำนาจตุลาการ** คือ อำนาจศาล มีอำนาจตัดสินคดี ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ระหว่างบุคคลกับบุคคลหรือบุคคลกับรัฐตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราออกมา

๑.๕ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม^๙

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (อังกฤษ : participatory democracy) คือ กระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางของพลเมืองในเขตเลือกตั้ง (constituent) ในทิศทางและปฏิบัติการของระบบการเมือง รากศัพท์ ประชาธิปไตย สื่อความว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ ฉะนั้นประชาธิปไตยทุกชนิดจึงเป็นแบบมีส่วนร่วม ทว่าประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมีแนวโน้มส่งเสริมรูปแบบการมีส่วนร่วมของพลเมืองที่เกี่ยวข้องมากกว่าและการเป็นผู้แทนทางการเมืองมากกว่าประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเดิม

^๗ <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=อำนาจอธิปไตย> ผู้เรียบเรียง ปิยะวรรณ ปานโต ผู้ทรงคุณวุฒิประจำบทความ รองเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร จเร พันธุ์เปรื่อง

^๘ <https://th.wikibooks.org/wiki/ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์/อำนาจอธิปไตย>

^๙ <https://th.wikipedia.org/wiki/ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม>

ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมพยายามสร้างโอกาสให้สมาชิกทั้งหมดของประชากรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีความหมายกับการวินิจฉัยสั่งการ และมุ่งขยายวิสัยของประชาชนที่เข้าถึงโอกาสดังกล่าว เนื่องจากต้องรวบรวมสารสนเทศสำหรับกระบวนการวินิจฉัยสั่งการโดยรวมเพื่อให้สัมฤทธิ์ผล เทคโนโลยีอาจให้แรงสำคัญ นำสู่ประเภทการมอบอำนาจ (empowerment) ที่แบบจำลองการมีส่วนร่วมต้องการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือเทคโนโลยีที่ทำให้ชุมชนบรรยายและเข้ากันได้กับการสะสมความรู้

๑.๖ ทฤษฎีการมีส่วนร่วม^{๑๑}

ได้จำแนก รูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบาย และประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญจะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

ประเภทการมีส่วนร่วม

เฉลี่ยว บุรีภักดี และคนอื่น ๆ (๒๕๔๕) สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกันกล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่า มีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น

^{๑๑} ทฤษฎีการมีส่วนร่วม เรียบเรียงโดย วชิรวัชร งามละม่อม เผยแพร่ http://learningofpublic.blogspot.com/๒๐๑๖/๐๒/blog-post_๗๙.html

๒) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ โดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

๓) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชนตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างในสิริพัฒน์ ลากิจิตร, 2550) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

๑) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน (Inclusive Organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่าง ๆ

๒) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

๓) การมีประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

สรุปสาระสำคัญของหลักประชาธิปไตย

๑. อำนาจการปกครองเป็นของประชาชน

๒. ประชาชนใช้อำนาจปกครองโดยผ่านตัวแทนที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยยึดหลักเสียงข้างมากของประชาชน แต่เคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อย (Minority Right)

๓. การปกครองในระบบประชาธิปไตยแบ่งอำนาจอธิปไตย เป็น ๓ อำนาจ ที่มีความสัมพันธ์และตรวจสอบถ่วงดุลซึ่งกันและกัน ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ

๔. ให้ความเคารพต่อสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค

๕. ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมในส่วนนี้รวมถึงการรับฟังความคิดเห็น การรับฟังเหตุผล การให้โอกาสโต้แย้งแสดงเหตุผลด้วย

๒. หลักประชาธิปไตยที่อยู่ในกิจการตำรวจ

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะสืบค้นบทบัญญัติกฎหมายที่วางหลักประชาธิปไตยที่สรุปไว้ในหัวข้อก่อน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจการตำรวจ ดังนี้

๒.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ตำรวจ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม ดังบัญญัติไว้ในมาตรา

มาตรา ๒๗ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครอง หรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม

๒.๒ พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗

๒.๒.๑ การบรรจุบุคคลเข้ารับราชการตำรวจยึดหลักความเสมอภาคโดยวิธีคัดเลือกหรือสอบแข่งขัน

มาตรา ๕๐ การบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตำรวจชั้นพลตำรวจ ชั้นประทวนและชั้นสัญญาบัตร ให้บรรจุจากบุคคลผู้ได้รับคัดเลือก หรือ**สอบแข่งขันได้**

หลักเกณฑ์และวิธีการคัดเลือกหรือการสอบแข่งขันให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ก.ตร. และให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้บังคับบัญชาที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นผู้ดำเนินการคัดเลือกหรือสอบแข่งขัน

๒.๒.๒ การบริหารงานตำรวจและการปฏิบัติหน้าที่ต้องคำนึงถึงความต้องการและการมีส่วนร่วมท้องถิ่น

มาตรา ๗ ให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติจัดระบบการบริหาร การปฏิบัติงานด้านการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางอาญา การรักษาความสงบเรียบร้อย และการรักษาความปลอดภัยของประชาชนให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่นและชุมชน **โดยต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรภาคเอกชนมีส่วนร่วม ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย งบประมาณ และอาสาสมัคร ตลอดจนการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานตำรวจ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ ก.ต.ช. กำหนด**

การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรภาคเอกชนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรภาคเอกชนนั้น

๒.๒.๓ คณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติมีส่วนร่วมจากภาคส่วนราชการอื่นและผู้แทนจากฝ่ายนิติบัญญัติ

มาตรา ๑๖ ให้มีคณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติคณะหนึ่ง เรียกโดยย่อว่า “ก.ต.ช.” มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายการบริหารราชการตำรวจ และกำกับดูแลสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ให้ปฏิบัติตามนโยบาย ระเบียบแบบแผน มติคณะรัฐมนตรี และกฎหมาย

มาตรา ๑๗ ให้ ก.ต.ช. ประกอบด้วย

- (๑) นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ
- (๒) รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นรองประธานกรรมการ

(๓) ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงยุติธรรม และผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง

(๔) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้รับการเลือกจากวุฒิสภาจำนวนสองคน

ให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ประธานกรรมการโดยคำแนะนำของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ แต่งตั้งข้าราชการตำรวจยศพลตำรวจตรีขึ้นไปจำนวนไม่เกินสองคน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

๒.๒.๔ คณะกรรมการข้าราชการตำรวจมีส่วนร่วมจากภาคส่วนราชการอื่นและผู้แทนจากฝ่ายนิติบัญญัติ

มาตรา ๓๐ ให้มีคณะกรรมการข้าราชการตำรวจคณะหนึ่ง เรียกโดยย่อว่า “ก.ตร.”

ประกอบด้วย

- (๑) นายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการข้าราชการตำรวจ
- (๒) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นรองประธานกรรมการข้าราชการตำรวจ
- (๓) เลขาธิการ ก.พ. จเรตำรวจแห่งชาติ และรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็น

กรรมการข้าราชการตำรวจโดยตำแหน่ง

(๔) กรรมการข้าราชการตำรวจผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้รับเลือกจากวุฒิสภาจำนวนสองคน

ให้ผู้บัญชาการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจเป็นเลขานุการ และรองผู้บัญชาการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

๒.๒.๕ การแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ ต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการ หรือมีคณะกรรมการกลั่นกรอง อันเป็นองค์กรกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการพิจารณา

มาตรา ๔๔ ตำแหน่งข้าราชการตำรวจมีดังต่อไปนี้

- (๑) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ
- (๒) จเรตำรวจแห่งชาติ และรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ
- (๓) ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ
- (๔) ผู้บัญชาการ
- (๕) รองผู้บัญชาการ

- (๖) ผู้บังคับการ
- (๗) รองผู้บังคับการ
- (๘) ผู้กำกับการ
- (๙) รองผู้กำกับการ
- (๑๐) สารวัตร
- (๑๑) รองสารวัตร
- (๑๒) ผู้บังคับหมู่
- (๑๓) รองผู้บังคับหมู่

ก.ตร.จะกำหนดให้มีตำแหน่งที่เรียกชื่ออย่างอื่น โดยจะให้ชื่อตำแหน่งใดเทียบกับตำแหน่งตามวรรคหนึ่งก็ได้ โดยให้กำหนดไว้ในกฎ ก.ตร.

มาตรา ๕๓ การแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งตามมาตรา ๔๔ (๑) (๒) (๓) (๔) (๕) และ (๖) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(๑) การแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งตามมาตรา ๔๔ (๑) ให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ คัดเลือกกรายชื่อข้าราชการตำรวจที่ดำรงตำแหน่งจเรตำรวจแห่งชาติหรือรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ แล้วเสนอ ก.ต.ช. เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน แล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

(๒) การแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งตามมาตรา ๔๔ (๒) (๓) (๔) (๕) และ (๖) ให้ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติคัดเลือกกรายชื่อข้าราชการตำรวจเสนอ ก.ตร. เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน แล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

มาตรา ๕๔ การแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่มาตรา ๔๔ (๗) ลงมา ให้ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้บัญชาการเป็นผู้สั่งแต่งตั้ง โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอน ดังต่อไปนี้

(๑) ให้หัวหน้าส่วนราชการหรือหน่วยงานระดับกองบังคับการ แต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจระดับกองบังคับการ โดยอย่างน้อยต้องประกอบด้วยรองหัวหน้าส่วนราชการหรือหน่วยงานนั้นทุกคนเป็นกรรมการ เพื่อทำหน้าที่พิจารณาการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในส่วนราชการหรือหน่วยงานนั้น แล้วเสนอต่อหัวหน้าส่วนราชการหรือหน่วยงานระดับกองบัญชาการเพื่อดำเนินการตาม (๒) หรือเสนอต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สั่งแต่งตั้งในกรณีการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจในสังกัดสำนักงานผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเพื่อดำเนินการตาม (๓) ต่อไป แล้วแต่กรณี

(๒) ให้หัวหน้าส่วนราชการหรือหน่วยงานระดับกองบัญชาการ แต่งตั้งคณะกรรมการกลั่นกรองการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจระดับกองบัญชาการ โดยอย่างน้อยต้องประกอบด้วยรองหัวหน้าส่วนราชการหรือหน่วยงานนั้นทุกคนเป็นกรรมการ เพื่อทำหน้าที่พิจารณาการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในส่วนราชการหรือหน่วยงานนั้น และการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจที่ได้รับการเสนอตาม (๑)

แล้วเสนอต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สั่งแต่งตั้งเพื่อดำเนินการตาม (๓) หรือดำเนินการแต่งตั้งต่อไป แล้วแต่กรณี

(๓) ให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ แต่งตั้ง**คณะกรรมการกลั่นกรองการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ** โดยอย่างน้อยต้องประกอบด้วยจเรตำรวจแห่งชาติและรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ทุกคนเป็นกรรมการเพื่อทำหน้าที่พิจารณาการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในสังกัดสำนักงานผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ และการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจที่ได้รับการเสนอตาม (๑) หรือ (๒) แล้วเสนอต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สั่งแต่งตั้งเพื่อดำเนินการแต่งตั้งต่อไป

กรณีที่ผู้สั่งแต่งตั้งเห็นว่ารายชื่อข้าราชการตำรวจตามวรรคหนึ่งผู้ใดมีความไม่เหมาะสม หรือมีข้าราชการตำรวจซึ่งเห็นสมควรดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์แก่การบริหารงานบุคคลของข้าราชการตำรวจให้เกิดประสิทธิภาพ ให้ผู้สั่งแต่งตั้งมีอำนาจแก้ไข เปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมการแต่งตั้งข้าราชการตำรวจให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ แล้วดำเนินการแต่งตั้ง หรือสั่งให้พิจารณาทบทวนการเสนอแต่งตั้งได้ตามควรแก่กรณี

๒.๒.๖ เปิดโอกาสให้ข้าราชการตำรวจร้องทุกข์เมื่อมีความขัดข้องใจ

มาตรา ๑๐๖ ข้าราชการตำรวจผู้ใดเห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตน โดยไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชาต่อตน ผู้นั้นอาจร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาหรือ ก.ตร. แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้แก้ไขได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่มีสิทธิอุทธรณ์ตามหมวด ๘ ให้ใช้สิทธิอุทธรณ์ตามที่กำหนดไว้ในหมวดนั้น

หลักเกณฑ์และวิธีการร้องทุกข์ เหตุแห่งการร้องทุกข์ และการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ก.ตร.

๒.๒.๗ เปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์หรือแสดงเหตุผลแย้ง กรณีข้าราชการตำรวจผู้ใดถูกสั่งลงโทษหรือถูกสั่งให้ออกจากราชการ

มาตรา ๑๐๕ ข้าราชการตำรวจผู้ใดถูกสั่งลงโทษหรือถูกสั่งให้ออกจากราชการ ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์ได้ดังต่อไปนี้

(๑) กรณีถูกสั่งลงโทษภาคทัณฑ์ ทัณฑกรรม กักขัง กักขัง หรือ ตัดเงินเดือน ให้อุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อผู้บังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาที่สั่งลงโทษ แต่ในกรณีที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นผู้สั่งลงโทษ ให้อุทธรณ์ต่อ ก.ตร.

(๒) กรณีถูกสั่งลงโทษปลดออก หรือไล่ออก หรือ ถูกสั่งให้ออกจากราชการ ให้อุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อ ก.ตร.

การอุทธรณ์ตาม (๑) และ (๒) ให้อุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันทราบคำสั่ง ระยะเวลาการพิจารณาอุทธรณ์ตาม (๑) และ (๒) ให้พิจารณาให้แล้วเสร็จภายในสองร้อยสี่สิบวันนับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นตามที่กำหนดในระเบียบ ก.ตร. ที่ทำให้การพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลาดังกล่าว ก็ให้ขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสองครั้ง โดยแต่ละครั้งจะต้องไม่เกินหกสิบวัน หลักเกณฑ์และวิธีการอุทธรณ์ และการพิจารณาอุทธรณ์ ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ก.ตร.

๒.๓ ระเบียบ ก.ต.ช. ว่าด้วยคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ พ.ศ. ๒๕๔๙

เปิดโอกาสให้มีคณะกรรมการที่มีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เข้ามาตรวจสอบและติดตามการบริหารงานของตำรวจ โดยมีชื่อว่า “คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ” ซึ่งแบ่งเป็นระดับตามพื้นที่การทำงานของตำรวจ ดังนี้

๒.๓.๑ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจกรุงเทพมหานครเรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.กทม.”

๒.๓.๒ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจจังหวัด ... โดยออกนามตามชื่อจังหวัดนั้น เรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.จังหวัด ...”

๒.๓.๓ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจสถานีตำรวจนครบาล ... โดยออกนามตามชื่อสถานีตำรวจนั้น เรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.สน. ...”

๒.๓.๔ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจสถานีตำรวจภูธร ... โดยออกนามตามชื่อสถานีตำรวจนั้น เรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.สภ. ...”

ข้อ ๔ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจกรุงเทพมหานครเรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.กทม.” ประกอบด้วย

- (๑) ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นประธานกรรมการ
- (๒) ปลัดกรุงเทพมหานคร เป็นรองประธานกรรมการคนที่ ๑
- (๓) อธิบดีอัยการฝ่ายคดีอาญา เป็นรองประธานกรรมการคนที่ ๒
- (๔) ผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจนครบาล เป็นรองประธานกรรมการคนที่ ๓
- (๕) รองผู้บัญชาการกองบัญชาการตำรวจนครบาล จำนวนสามคนที่ผู้บัญชาการ กองบัญชาการตำรวจนครบาลมอบหมาย เป็นกรรมการ
- (๖) ผู้อำนวยการสำนักป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ำหญิงและเด็ก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นกรรมการ
- (๗) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ประธาน กต.ตร.กทม. แต่งตั้งจากผู้แทนด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - (ก) ด้านธรรมาภิบาล จำนวนหนึ่งคน
 - (ข) ด้านความมั่นคง จำนวนหนึ่งคน
 - (ค) ด้านการจราจรและอุบัติเหตุ จำนวนหนึ่งคน
 - (ง) ด้านการพัฒนา จำนวนหนึ่งคน
 - (จ) ด้านเศรษฐกิจ จำนวนหนึ่งคน
 - (ฉ) ด้านสังคม จำนวนหนึ่งคน
 - (ช) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน จำนวนหนึ่งคน
- (๘) ประชาชน โดยพิจารณาแต่งตั้งจากผู้ที่เคยเป็น กต.ตร. สถานีตำรวจและมีประสบการณ์ด้านใดด้านหนึ่ง ตามข้อ ๔ (๗) โดยอนุโลม จำนวนสามคน เป็นกรรมการ

ให้ผู้บังคับการกองบังคับการอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจนครบาล เป็นเลขานุการ รองผู้บังคับการกองบังคับการอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจนครบาล จำนวนหนึ่งคน และข้าราชการตำรวจระดับผู้กำกับการขึ้นไปในสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล จำนวนหนึ่งคน ที่ประธาน กต.ตร.กท. แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๙ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจจังหวัด ... โดยออกนามตามชื่อจังหวัดนั้น เรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.จังหวัด ...” ประกอบด้วย

- (๑) ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ
- (๒) ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการคนที่ ๑
- (๓) อัยการจังหวัด เป็นรองประธานกรรมการคนที่ ๒
- (๔) พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เป็นกรรมการ
- (๕) นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด เป็นกรรมการ
- (๖) ผู้บังคับการกองบังคับการอำนวยการ ตำรวจภูธรภาค หรือผู้แทน เป็นกรรมการ
- (๗) รองผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด เป็นกรรมการ
- (๘) ข้าราชการตำรวจซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานในสังกัดสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว กองบังคับการตำรวจทางหลวง กองบังคับการตำรวจน้ำซึ่งปฏิบัติราชการประจำอยู่ในจังหวัดนั้น เป็นกรรมการ

กรณีมีหัวหน้าหน่วยงานหลายระดับในสังกัดเดียวกัน ให้ผู้บังคับการหรือ รองผู้บังคับการที่ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยงาน มอบหมายหัวหน้าหน่วยงานดังกล่าว จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ

กรณีมีหัวหน้าหน่วยงานหลายระดับในสังกัดเดียวกัน ให้ผู้บังคับการหรือ รองผู้บังคับการที่ทำหน้าที่หัวหน้าหน่วยงาน มอบหมายหัวหน้าหน่วยงานดังกล่าว จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ

- (๙) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ประธาน กต.ตร.จังหวัด แต่งตั้งจากผู้แทนด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - (ก) การศาสนา หรือวัฒนธรรมซึ่งดำเนินกิจกรรมอยู่ในจังหวัดนั้น จำนวนหนึ่งคน
 - (ข) การศึกษาซึ่งปฏิบัติหน้าที่หรือประกอบการในจังหวัดนั้น จำนวนหนึ่งคน
 - (ค) การแพทย์ หรือการสาธารณสุขซึ่งปฏิบัติหน้าที่หรือประกอบการในจังหวัดนั้น

จำนวนหนึ่งคน

- (ง) การท่องเที่ยว ธุรกิจโรงแรม หรือธุรกิจบริการซึ่งประกอบการในจังหวัดนั้น จำนวนหนึ่งคน
- (จ) พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม หัตถกรรม หรือธุรกิจการเงินซึ่งประกอบการในจังหวัดนั้น

จำนวนหนึ่งคน

(ฉ) องค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยไม่แสวงหากำไร และมีวัตถุประสงค์ส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดในการดำเนินกิจกรรม เพื่อสาธารณประโยชน์ในจังหวัดนั้น จำนวนหนึ่งคน

- (ช) เกษตรกรรมซึ่งประกอบการในจังหวัดนั้น จำนวนหนึ่งคน

(๑๐) ประชาชน จำนวนสามคน เป็นกรรมการ

ให้ผู้กำกับการซึ่งทำหน้าที่ด้านอำนวยการของตำรวจภูธรจังหวัด เป็นเลขานุการรองผู้กำกับการซึ่งทำหน้าที่ด้านอำนวยการของตำรวจภูธรจังหวัด จำนวนหนึ่งคน และข้าราชการตำรวจระดับสารวัตรขึ้นไปในสังกัดตำรวจภูธรจังหวัด จำนวนหนึ่งคน ที่ประธาน กต.ตร.จังหวัด แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๑๒ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจสถานีตำรวจนครบาล ...

โดยออกนามตามชื่อสถานีตำรวจนั้น เรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.สน. ...” ประกอบด้วย

- (๑) หัวหน้าสถานีตำรวจนครบาล เป็นกรรมการ
 - (๒) ผู้อำนวยการเขต หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการเขตที่ผู้อำนวยการเขตมอบหมายซึ่งมีพื้นที่รับผิดชอบส่วนใดส่วนหนึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ของสถานีตำรวจนั้น จำนวนเขตละหนึ่งคน เป็นกรรมการ
 - (๓) ข้าราชการตำรวจซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละงานของสถานีตำรวจ ตามที่หัวหน้าสถานีตำรวจมอบหมาย จำนวนไม่เกินสี่คน เป็นกรรมการ
 - (๔) ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนซึ่งดำรงตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจนั้น ที่ได้รับการเลือกจากข้าราชการตำรวจชั้นประทวนด้วยตนเอง จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ
 - (๕) ข้าราชการประจำอื่นนอกจากข้าราชการตำรวจ หรือพนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้น จำนวนไม่เกินสามคน เป็นกรรมการ
 - (๖) ประชาชน จำนวนไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินเก้าคน เป็นกรรมการ
- ให้ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ทำหน้าที่หัวหน้างานธุรการของสถานีตำรวจนั้น เป็นเลขานุการ และข้าราชการตำรวจของสถานีตำรวจนั้นที่หัวหน้าสถานีตำรวจมอบหมาย จำนวนสองคน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๑๓ คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจสถานีตำรวจภูธร ...

โดยออกนามตามชื่อสถานีตำรวจนั้น เรียกโดยย่อว่า “กต.ตร.สภ. ...” ประกอบด้วย

- (๑) หัวหน้าสถานีตำรวจภูธร เป็นกรรมการ
- (๒) นายอำเภอหรือปลัดอำเภอที่นายอำเภอมอบหมาย จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ ยกเว้นสถานีตำรวจภูธรตำบลพญา ให้ปลัดเมืองพญาหรือรองปลัดเมืองพญาที่ปลัดเมืองพญามอบหมาย จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ
- (๓) ข้าราชการตำรวจซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในแต่ละงานของสถานีตำรวจ ตามที่หัวหน้าสถานีตำรวจมอบหมาย จำนวนไม่เกินสี่คน เป็นกรรมการ
- (๔) นายกเทศมนตรี ที่มีเขตพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งอยู่ในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้น เป็นกรรมการ หากในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้นมีนายกเทศมนตรีหลายคนให้นายกเทศมนตรีเลือกกันเองให้ได้ จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ
- (๕) นายองค์การบริหารส่วนตำบล ที่มีเขตพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งอยู่ในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้นเป็นกรรมการ หากในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้นมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหลายคน ให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเลือกกันเองให้ได้ จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ
- (๖) กำนัน ที่มีเขตพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งอยู่ในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้น เป็นกรรมการ หากในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้นมีกำนันหลายคน ให้นำกำนันเลือกกันเองให้ได้ จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ

(๗) ข้าราชการตำรวจชั้นประทวนซึ่งดำรงตำแหน่งและปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจนั้น ที่ได้รับการเลือกจากข้าราชการตำรวจชั้นประทวนด้วยตนเอง จำนวนหนึ่งคน เป็นกรรมการ

(๘) ข้าราชการประจำอื่นนอกจากข้าราชการตำรวจ หรือพนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนั้น จำนวนไม่เกินสามคน เป็นกรรมการ

(๙) ประชาชน จำนวนไม่น้อยกว่าหกแต่ไม่เกินเก้าคน เป็นกรรมการ

ให้ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ทำหน้าที่หัวหน้างานธุรการของสถานีตำรวจนั้น เป็นเลขานุการ และข้าราชการตำรวจของสถานีตำรวจนั้นที่หัวหน้าสถานีตำรวจมอบหมาย จำนวนสองคน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ ในกรณีสถานีตำรวจภูธรใดไม่มีข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรทำหน้าที่หัวหน้างานธุรการ ให้หัวหน้าสถานีตำรวจมอบหมายข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรของสถานีตำรวจนั้นคนหนึ่ง เป็นเลขานุการ

๓. สรุปหลักประชาธิปไตยในกิจการตำรวจ

ตามที่ได้ศึกษามาข้างต้น มีหลักประชาธิปไตยในกิจการตำรวจ ตามบทบัญญัติกฎหมาย ดังนี้

๓.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ตำรวจ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะ ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม ดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗

๓.๒ พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๗

๓.๒.๑ การบรรจุบุคคลเข้ารับราชการตำรวจยึดหลักความเสมอภาคโดยวิธีคัดเลือกหรือสอบแข่งขัน บุคคลที่มีคุณสมบัติ ทุกคนก็จะมีสิทธิได้รับการคัดเลือกหรือเข้าสู่ระบบแข่งขันที่เสมอกัน เท่าเทียมกัน

๓.๒.๒ การบริหารงานตำรวจและการปฏิบัติหน้าที่ต้องคำนึงถึงความต้องการและการมีส่วนร่วม ท้องถิ่น

๓.๒.๓ คณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติมีส่วนร่วมจากภาคส่วนราชการอื่นและผู้แทนจาก ฝ่ายนิติบัญญัติ

๓.๒.๔ คณะกรรมการข้าราชการตำรวจมีส่วนร่วมจากภาคส่วนราชการอื่นและผู้แทนจากฝ่าย นิติบัญญัติ

๓.๒.๕ การแต่งตั้งข้าราชการตำรวจ ต้องผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการหรือมีคณะกรรมการ กลั่นกรอง อันเป็นองค์กรกลุ่มที่มีส่วนร่วมในการพิจารณา

๓.๒.๖ เปิดโอกาสให้ข้าราชการตำรวจร้องทุกข์เมื่อมีความคับข้องใจ

๓.๒.๗ เปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์หรือแสดงเหตุผลแย้ง กรณีข้าราชการตำรวจผู้ใดถูกสั่งลงโทษ หรือถูกสั่งให้ออกจากราชการ

๓.๓ ระเบียบ ก.ต.ช. ว่าด้วยคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ พ.ศ. ๒๕๔๙

เปิดโอกาสให้มีคณะกรรมการที่มีส่วนร่วมทุกภาคส่วน เข้ามาตรวจสอบและติดตามการบริหารงานของตำรวจ โดยมีชื่อว่า “คณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ” ซึ่งแบ่งเป็นระดับตามพื้นที่การทำงานของตำรวจ

ความเห็นส่งท้ายของผู้เขียน

ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายข้างต้น องค์กรตำรวจมีสายบังคับบัญชาที่เคร่งครัด มีระเบียบวินัยที่สูง เป็นองค์กรที่พยายามปรับและประยุกต์ใช้หลักประชาธิปไตยในการบริหารจัดการภายในองค์กรตำรวจ ทั้งนี้ ความเป็นองค์กรของรัฐที่ตั้งขึ้นและดำรงอยู่ได้ด้วยเงินภาษีอากรของประชาชนต้องทำงานเพื่อประชาชน องค์กรตำรวจจึงต้องนำหลักประชาธิปไตยที่สำคัญเข้ามาใช้ในการบริหารจัดการในองค์กรตำรวจ เพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ได้แก่

- ๑) การเคารพสิทธิเสรีภาพของตำรวจ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้การรับรองไว้
- ๒) ยึดหลักความเสมอภาค ในการสรรหาบุคคลเข้าสู่ระบบใช้วิธีการคัดเลือกหรือสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการตำรวจ บุคคลที่มีคุณสมบัติทุกคนก็จะมีสิทธิได้รับการคัดเลือกหรือเข้าสู่ระบบแข่งขันที่เสมอกัน เท่าเทียมกัน
- ๓) ยึดหลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ และภาคประชาชน ในคณะกรรมการต่าง ๆ ของการบริหารจัดการในองค์กรตำรวจ ได้แก่ คณะกรรมการนโยบายตำรวจแห่งชาติ คณะกรรมการข้าราชการตำรวจ และคณะกรรมการตรวจสอบและติดตามการบริหารงานตำรวจ ในแต่ละระดับ
- ๔) ยึดหลักการรับฟังความคิดเห็น จากการมีส่วนร่วมตามข้อ ๓) เป็นที่มาของการรับฟังความคิดเห็นจากภาคส่วนต่าง ๆ และภาคประชาชน
- ๕) ยึดหลักการเคารพเสียงข้างมาก การมีส่วนร่วมในรูปแบบคณะกรรมการระดับต่าง ๆ ในกิจการตำรวจ การกระทำบางประการย่อมต้องมีมติที่ประชุม มติที่ประชุมคือเสียงข้างมากที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามมติ เป็นการเคารพต่อเสียงข้างมาก
- ๖) ยึดหลักการให้โอกาสโต้แย้งและแสดงเหตุผล ระบบการอุทธรณ์คำสั่งการถูกสั่งลงโทษหรือถูกสั่งให้ออกจากราชการ และการร้องทุกข์เมื่อเกิดความขัดข้องใจ เป็นการยืนยันหลักการนี้

ดังนั้นหลักประชาธิปไตยในกิจการตำรวจในข้างต้น จะช่วยให้องค์กรตำรวจ สามารถพัฒนาให้เป็นองค์กรที่มีการบริหารงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีหลักธรรมาภิบาล และเป็นองค์กรของประชาชนอย่างแท้จริง ดังคำกล่าว "ภายใต้ดวงอาทิตย์นี้ ไม่มีสิ่งใดที่ตำรวจไทยทำไม่ได้ ในทางที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามและกฎหมายบ้านเมือง"